

עיונים

שפרה מישלוב

החייאת המשפט העברי

השופטים כמעט מתעלמים ממנו, המחוקקים לא חאים בו עניין ומסתפקים בהצהרות ריקות לגבי, ואפילו בקרב מי שנמצאים בצד הדתי של המפה הוא נתפס כארכאי ולא עדכני, ורק בבתי הדין לממונות הוא חוזר לחיים ומקבל את הכבוד הראוי. מבט על המשפט העברי במלאת 70 שנה להקמת המדינה

70 שנה מאז קמה מדינתנו ומאז הוחלט לזכות את משפט התורה ולאנשי התורה הגבולות וההגבלות, הברכה עליה ועל הרב הראשי לישראל, ראש הרב הראשי. כמעט שלא היה יכול לעלות על דעת שום יהודי דתי שהמדינה היהודית תעזוב סקוד סיום חיים, את תורת הקדושה, לזכות לה בזרות נשברים. למגל לה חוקים ומשפטים של עם אחר. הלא זו היתה מהפכה איזמה מבפנים, וחילול ה' נורא מבחוץ! זה היה בנדיבות נודעת גם כרימות, ח"ו, לתורת ישראל. ועקב זו עדיין מהדהדת, וקודעת את ליבו של כל מי שמתפלל מתוך כוונה כנה "חשיבה שופטת כביאמונה ויועצת כבחזילה וחסר מנוח ימן אמור". החוקים העולמטאנים והמגזריים הוחלפו ברובם על ידי חקיקה ישראלית, אך גם היא שאבת את עיקר השראתה משיטות משפט זרות, ומטפסת לפנות אל התורה כמקור מנוצח.

אין מנוס מלהידבק בנך בשביל רבים, ובגלל זה גם סי שנמצאים בצד הימני והדתי של המפה, משפט התורה המדיחיים לסדרים ביוריים ומגזריים, נתפסים כחוקים ארכאיים ולא עדכניים. גם סי שנצדדים על הפרטים לתורה לערכיה, לא פורטים את הגבולות והפרטים לקונקריות, ולא מתבשרים להביל מולך שיבא להשפיע נכרות של המשפט העברי על החקיקה. מתרחפת של רבים, ודי החוקים של המשפט העברי מתעלמים ביסוד שנה את הפרט, ואין להם כל קשר למגוון שנוצח את תרבותה לגבי, או לחיוב שחוק את הקבצים מהמחשב. וכן, לטווח שאחזק לטוב התורה הדרושה בעם ישראל חלק ונדל, הרי נראה שבתחום המשפטי מותרת התורה בקין חיות. מתקיימים וישפטים מעורפים ברובם להושיק את אדם ומרבים בלימוד והטמעת מודלים משפטיים מודרניים, כאשר ללוח חובות יישומיות מהגמרא והפוסקים.

היום המשפט העברי בחוק האיום והגנאי בימים אלה בחלי חקיקה, מוגיש מקודח זו. חוקק נועד לעגן ערכים יהודיים ולאומיים על מנת לשמר את הזהות היהודית של המדינה. אולם בניגוד למטילי, לשפה וללוח העברי שהתקבלו באופן קטגורי, הרי באיחוס המשפט העברי מאנף החוק את נוסחו העיוני של חוק יסודות המשפט שחוקק כבר בשנת תש"ם, על פי "זאה בית המשפט שאלה משפטי התעוה הברכה ולא מצא לה תשובה ברוב החוקה, בהלכה פסקה אז בדרך של חיקוק, יטיע בה לאור עקרונות הדין, הישר והיחול של מדינת ישראל".

כמעט ארבעה עשורים חלפו מאז חוקק חוק יסודות המשפט, והוכח זה מכבר שסעיף זה מעורפל דיו בגרי שלא להוביל לאף תוצאה מודיבת, ועד היום מקשים הם השופטים הפנים אל המשפט העברי כמקור בעל השפעה אמיתית על ההכרעה המשפטית. פרט לכך, חוק האלוט מדיחיים את חוק המשפט העברי על פסיקת בית המשפט, אך ההסתה ההפכה המקורית כי המשפט העברי יישמש מקור השראה גם לתחוקה. חוק זה מתבשר אם כי בהצדחת לוח המעשים לוח. בית המחוקקים רואה למנוח להחזיר על חשיבות של המשפט העברי, אך בהצדחה זו אין מנועס כל משפטי מעשית פסיקתית. זאת כאשר היא מקיימת לשייה המשפט העברי, שלל אשדריות פרשנית אחרות, נעדרת כל כפגנת אכשה, פיקוח ובריקה, ארעה נחנת מלים כדי המשפט להכיר ליישים את עקרונות השיטה. אין ללוח בחשיבות ההצדחה, אולם זוכה שאין בה די כדי לחולל שינוי אביתי ומקף.

לא רק ללמוד

רבים טובנים ישבו על המדוכה בעשרות שנים אלה כדי לשנות ולהשפיע על מצב דברים זה. ספרות תורנית ומחקרית ענפה התפתחה ביסיון להתמודד עם האתגרים שביישום התורה כמשפט בעולם מודרני. נטיים לא מקטים - מטלתיים, מקריים ותורניים, יוזמים נכונים, אחרי איתנות ומריקטים שנים ביסיון לשנות את התודעה האמורה, לפרוץ את המחוסס לייצור השפעה משמעותית של התורה על המשפט הנודח. יש לשער שהכרעה הברורה והפעילות המגוננת, השפיעו במידת מה על דעת חקלא. אולם זוכה שגם מובילי החוליק עברו שיעור עם המצבים, שכן הנכנס לעולמו

של המשפט העברי נמלה כי שאלת יישומו ביטנו אינה פשוטה. תחומים רבים אותם מקיף המשפט המודרני, אינם לוחגניים לדין התורה שארעה עוסקת בהם. כך הם לוחגנה דיני התאבדה, דיני התאבנה והגבירה, דיני הסיסיו ועוד. ענף משפטי שלם - המשפט הפלילי, אונגם מיון בהרשעה בהלכה, אך למלך יש סמכות לעניש על פי ראות עיניו מפני תיקון שלם, ולפיקר המדינה היא בעלת הסמכות בתחום זה. גם במשפט האזרחי, דיני סמכות, הרי שלדעת פוסקים רבים יש סקום נרחב למעג המדינה ומעג המחוקק.

העבודה המאטפת שמשפיקים רבים וחוקרים בתחום המשפט העברי סללת התייחסות לשאלה כיצד אנו משמרים את סקוטו של המשפט העברי במסגרת המבאר המשפט המדיני שבתחו הוא מפעל. כך עובדת נקודת הכובד מהשאלה - כיצד ישפיע המשפט העברי על המשפט האזרחי, אל יוזמים מודרניים יותר המכירים בנך שהלכה פועלת מתוך מרוב קיים, ומקיימת השפעה הדדית בין שיטות המשפט. קישו נוסף המקשה על הביסיון לוחד את הרלוונטיות היישומית של המשפט העברי ביטנו, הוא ריבוי הרעות בהלכה והעדר נף הלכתי מרכז סכרי. במגונית הנוגעת לאחד חיי של הפרט, עושה לו כל אחד את רבו ונהג על פיו, אולם כאשר מבקשים לייצר אסדרות ביטוריות, הקדו נף סכרי בשאלה היסודית מהו המשפט העברי הנוגד בכל דבר וענין, מקשה מאד על ניסיון זה.

**בבתי הדין לממונות
אי אפשר להשאיר
את השאלות הקשות
בלא פתרון, ואין מנוס
מלהכריע ומלספק
תשובות טובות שיגרמו
לצדדים לחוש ברלוונטיות
של הדין, ולרצות להמשיך
ולהביא את ענייניהם
מרוצנם בפני בית הדין.
שם הולך ומתהווה
המשפט העברי כמשפט
חי, הממשיך את מסורת
פסיקת הדורות**

אם קי אנו באים לאחרי שכעס שנה של עיסוק בלוח הלכה בנשא לעניות דעתי, הלכה, המחוק, הפרסום והדין העיברי כבדום במקומם סוטה, הם ייצור ומטייכים לדין חובות והשפעות חשבות סקורמות אותנו, גם אם בענינים קטנים, אך עבודת הכיורו העובק והאמיתי נעשית חזקה במקומות הפחות מרשימים, מחובנים וכולטים לען - והם בתי הדין לממונות הפוסקים על פי ההלכה.

בבתי הדין הללו אי אפשר להשאיר את השאלות הקשות כלא פתרון, ואין מנוס מלהכריע ומלספק תשובות טובות שיגרמו לצדדים לחוש ברלוונטיות של הלוח להמשיך ולהביא את עניניהם מרוצנם בעני בית הדין. שם הולך ומתהווה המשפט העברי כמשפט חי, הממשיך את מסורת פסיקת הדורות, חוק והצדחת עם סוגיות משפטיות כלליות מודרניות, הלכה למעשה. שם מכריעים הפוסקים כיצד להתייחס לייצור משפטיים חדשות כדוגמת חברה בע"מ, מתמודדים עם המשפטים ההלכתיים נרמא ונרמא לנחם הדין הפיזיים הנוגד כיום בין נאקים עקסיים, בחינים את מעמדו והקפו של הקדין הרוחני, שהיוו פרי ההתפתחות הטכנולוגיות, ועוד ועוד.

עצם קיומו של משפט עברי המתיישם במפעל ומביא להכרעה בודקת בין סותרים, הוא הוכחה נכזת לכך שהמשפט העברי מסוגל לספק את התשובות לא פחות, ואף יותר, מכל שיטת משפט אחרת. גם בזרה זו השאלות לא פשוטות. לא מבדי נשלחה מבתי הדין הרבניים בפסיקת בנך המסמכת לוח ברדי סמכות. על בתי הדין הפרטיים הפוסקים לפי ההלכה, סטלת המלאכה להרים את קרנם של בתי הדין, ולאוד לכך שהדין ייעשה גם ייראה - באמצעות פיקוח, כדברת פרוטוקולים, כדברת החלטות משטקות, גרבוט סודי דין ועוד. עליים להפנים את התפקיד הייסודי המשמעותי - הם אינם מתפקדים רק כפגנני הברכה אלטרנטיביים לבתי המשפט, מנו מוסדות מודרות רבים אחיים שקיימים, אלא יש להם חשיבות לאומית כמקדי הפיתוח של המשפט העברי כמשפט חי וערכי. מועד ראיה זו, הקליטיקה למשפט עברי כאוניברסיטת בר-אילן, מעודדת פנים להתיימן בפני בתי הדין העובדים בעזרה מסודרת ומפוקחת, מכירים בין המדינה ועמלים על פתרון לשאלות היחס בין שיטות המשפט. או מפרטים גליגות 'מנון הדין - תקדימי פסיקת בתי הדין לממונות, החיפשים משפטיים, רבים יצירו רחב, לעבודה הגדולה הנעשית בבתי הדין סביב הסוגיות השונות. כמלאת שבעים שנת חיות ועצמאות מדינית, נחולל שנהיה גם לרשות הרוחנית אסרית שהיא נחלתם של עבדי ה', ונראה בעינינו כי 'משפט ה' אצד בודק יחודי'. חיי ששה פרישלב הוא מנהלת הקליטיקה למשפט עברי באוניברסיטת בר-אילן

שאל את הרב

בשיתוף: Yeshiva.org.il

מוצרים שנמכרו במכירת חמץ

שאלת האם ראוי להחזיר ולא לקנות מוצרים שנמכרו במכירת חמץ, או שאין בנך עניין? תשובה: נראה לי ששאלה זו צריכה להישקל בשקל רחב, באופן מעורר.

צריך לזכור כי המגעים השנוע והיכולות הכלכליות גדלו. היותו מכירת חמץ בשעתו בענף מקסימי הדיים והמעב הכלכלי הקשה, ומותר האף חובה עליו לזכות מוצרים עד כמה ראוי להמשיך להשתמש בהיותו זה בהרבה.

היותו מכירת חמץ גורם לכך שבעלי מפעלים מיצרים לפני מסח במכירת גדולות של חמץ על מנת למכור אותן אחרי הסס, ובעלי החציות חכמים לפני חג מסכות גדולות בשביל אותה מסדה.

בל היותו המכירת חמץ, בעלי המפעלים היו מוצגים את הייטור לקראת הססם באופן שלא היה נשאר בשימוש חמץ - וכן גם בעלי החציות, כמו שעושים בכל בית. כבר קודם כאן בבית אל, שבעל חנות המכולת בשביל כמה ומטה שנים לא השאיר חמץ נמור בזכות, אלא נמור את כולו עוד לפני הסס.

על כך, כמו המאות והבזוזות שהתעורר החילה מציבור, כך גם בענין מצוה גדולה זו: ככל שישומו המצוות ימענו מלקות חמץ שנמכר במכירת חמץ, כך המפעלים יצמצמו את הייצור וישתמשו בהיותו הרחק של מכירת חמץ בפחות מוצרים.

אך צורך להודיע בהסבר שהיותו מכירת חמץ הוא רק בדיעבד ולא לתחילה, וזו הערטה חזקה שצריך להשתמש בה רק בשעת החוק. מה גם, שגם אם בנית שהמכירה היא כדת ובין - השטרחה על החמץ סוטלת על בעלי החציות או עובדיהם, הם האחראים ומטילה הם עוברים בכל יראתך כך מכירת לגמרי שצריך לנצמט את השימוש בהיותו מכירת חמץ כמה שיותר.

נראה לי שאם ועדי המצוות השנים היו סקייטים יזור ירינים מול בעלי המפעלים הגדולים המייצרים חמץ, היה אפשר לנצמט מאוד את הבעיה ולהגיע לתוצאת טובה. כך היינו מקיימים בהיותו כיצור את מצוות כיצור חמץ בססם, עם כל התנאות הברכות סקום מצוה גדולה זו בהיותו.

ורב זמן מלמד

הלוואה תמורת טובה

שאלת האם מותר לאדם להלוות לחבירו, ולהחזיר את ההלוואה בנך שהלוואה יעשה טובה מסוימת לאדם שלישי? לנחש, אם ראובן מלווה לשמעון כמנא שישמעון יעשה עבודה בעבור לוי, האם תנאי כזה מותר?

תשובה: תנאי כזה אסור! משום שהמלווה נזהר מנך שהלוואה עושה את מה שביקש, וההנאי שהוא מקבל מלווה: מעבר למען ההלוואה (שרע יורה דעה סי' ק"ד), מטעם זה פסק השריע (שם טו) שאסור למלווה להרשות עם המלווה שילווה לו בתנאי שביקש המלווה סכום כמנף מאדם אחר - אפילו בעבור הלוואה עצמו! כלומר, אף על פי שלא המלווה מקבל את הכסף הנוסף אלא המלווה, ככל שהנאי מלווה נזהר מנך שהלוואה עושה את רצונו, והנאי אסור משום רבית.

ורב פנאל יאסוביאן

לאופירה אבישי היקרה
משתתפים בצערך עם סכרית אבישי
חיים בדיחי

מחברת הספר

